

© NOBELSTIFTELSEN 2005

Generellt tillstånd beviljas för publicering
i tidningar på alla språk från och med
7 december 2005, 17.30 (svensk tid).

För publicering i tidskrifter eller böcker krävs,
såvida det inte gäller sammanfattningar,
Stiftelsens medgivande.

När det gäller all publicering av föreläsningen
i dess helhet eller i längre avsnitt måste ovan
understrukna copyrightnotering anges.

Harold Pinter: Konst, sanning & politik

Nobelföreläsning

7 december 2005

1958 skrev jag följande rader:

”Det finns inga skarpa gränser mellan verkligt och överkligt, inte heller mellan sant och osant. Någoting är inte nödvändigtvis endera sant eller inte sant; det kan vara både sant och inte sant.”

Jag tror att de här påståendena fortfarande håller och än i dag kan tillämpas på utforskandet av verkligheten genom konsten. Som författare står jag alltså bakom dem, men som medborgare kan jag inte göra det. Som medborgare måste jag fråga mig: Vad är sant? Vad är osant?

Sanningen i dramatiken är alltid lika svårgripbar. Man finner den aldrig riktigt, men själva sökandet är tvångsmässigt. Det är helt enkelt sökandet som utgör drivkraften för hela företaget. Det är sökandet som är uppdraget. Oftast snubblar man över sanningen i mörkret, går rakt på den eller rätt och slätt anar en bild eller en form som ser ut att överensstämja med sanningen, ofta utan att inse att man har gjort det. Men den verkliga sanningen är den att någoting sådant som en enda sanning aldrig förekommer inom dramatiken. Det finns många. Dessa sanningar utmanar varandra, viker undan för varandra, återspeglar varandra, ignorerar varandra, retas med varandra och är blinda för varandra. Ibland känns det som om man håller i ett ögonblicks sanning, sedan glider den en ur händerna och försvinner.

Folk frågar ofta hur mina skådespel kommer till. Det vet jag inte. Inte kan jag sammanfatta dem heller, bara säga att det och det hände. Så sa de. Så gjorde de.

De flesta stycken uppstår ur en rad, ett ord eller en bild. Ordet i fråga åtföljs ofta strax därefter av bilden. Jag ska ge två exempel på rader som plötsligt dök upp i huvudet på mig, åtföljda av en bild, åtföljda av mig.

Styckena är *Hemkomsten* och *Old Times*. Första raden i *Hemkomsten* lyder: ”Var har du gjort av saxen?” Första ordet i *Old Times* är ”Mörkt”.

I bådadera fallen saknade jag ytterligare information.

I det första fallet var det tydligen någon som letade efter en sax och frågade någon annan som han misstänkte kunde ha stulit saxen var den fanns någonstans. Men jag hade lite på känn att den tillfrågade gav fullkomligt tusan i både saxen och den som ville veta var den fanns.

”Mörkt” uppfattade jag som en beskrivning av någons hår, en kvinnas hår, och som svaret på en fråga. I bägge fallen kände jag mig manad att gå vidare. Det skedde visuellt, i en ytterst långsam framtoning genom skugga och ut i ljuset.

Jag påbörjar alltid ett teaterstycke med att kalla rollfigurerna A, B och C.

I det stycke som blev *Hemkomsten* såg jag en man komma in i ett kallt rum och ställa frågan till en yngre man som sitter i en ful soffa och läser en kapplöpningstidning. Jag hade på känn att A var far och att B var hans son, men jag saknade bevis. Detta bekräftades emellertid kort därefter när B (som skulle visa sig heta Lenny) säger till A (som skulle visa sig heta Max): ”Pappa, har du nånting emot att jag byter samtalsämne? Jag vill fråga en sak. Maträtten vi åt nyss, vad heter den? Vad kallar du den? Varför går du inte och köper dig en hund? Det är ju hundmat du lagar. Absolut. Du tror visst du lagar mat till ett koppel hundar.” Och eftersom B kallar A för ”pappa” verkade det rimligt att utgå från att de var far och son. Det framgick dessutom tydligt att det var A som lagade maten och att den inte stod högt i kurs. Betydde detta att det saknades en mor? Det visste jag inte. Men, som jag sa till mig själv vid tillfället i fråga: vår början vet ingenting om vårt slut.

”Mörkt.” Ett stort fönster. Kvällshimmel. En man, A (som skulle visa sig heta Deeley), och en kvinna, B (som skulle visa sig heta Kate), sitter med var sitt glas i handen. ”Tjock eller smal?” frågar mannen. Vem talar de om? Men så får jag se en kvinna, C (som skulle visa sig heta Anna), stå framme vid fönstret i ett annat ljus med ryggen vänd mot dem och med mörkt hår.

Det känns egendomligt i det ögonblick då rollfigurer skapas som fram till det ögonblicket inte har existerat. Det som sedan följer är nyckfullt, ovisst, ja till och med hallucinatoriskt, fastän det ibland kan komma som en lavin som är omöjlig att hejda. Författarens position är besynnerlig. I viss mening är han inte väl sedd av rollfigurerna. Rollfigurerna bråkar med honom, är jobbiga att leva med och omöjliga att definiera. Och de går absolut inte att kommendera. I viss utsträckning leker man en oavbruten lek med dem, katt och råtta, blindbock eller kurragömma. Men till slut märker man att det är människor av kött och blod man har att göra med, människor med egen vilja och en personlig medvetenhet, sammansatta av beståndsdelar som inte går att förändra, manipulera eller förvränga.

Språket inom konsten är således någonting högst tvetydigt, ett gungfly, en trampolin, en isbelagd göl som när som helst kan ge vika under en, författaren.

Men som jag redan har sagt: man får aldrig sluta söka efter sanningen. Det sökandet kan aldrig anstå, det får inte skjutas upp till morgondagen. Det måste man genast ta itu med, utan dröjsmål.

Politisk teater ställer oss inför ett helt annat problemkomplex. Predikan måste till varje pris undvikas. Objektivitet är livsviktig. Rollfigurerna måste få andas sin egen luft. Författaren får inte tämja och tygla dem för att tillgodose sin egen smak, uppfattning eller förutfattade mening. Han måste vara beredd att nalkas dem ur en mängd vinklar, ur ett otal förbehållslösa perspektiv, och möjligtvis överrumpla dem någon gång men ändå

ge dem friheten att gå sin egen väg. Det är inte alltid det fungerar. Och politisk satir håller sig förstås inte med sådana här regler utan gör precis tvärtom, vilket ju är dess uppgift.

I mitt skådespel *Födelsedagsfesten* tror jag mig tillåta en mängd olika handlingsalternativ i en snårskog av möjligheter, innan jag till slut riktar in mig på undertryckande.

Bergens språk aspirerar inte på att följa sådana handlingsmönster. Den pjäsen är hela tiden brutal, knapp och obehaglig. Men soldaterna i pjäsen får ändå ha roligt. Man glömmer ibland att torterare lätt blir uttråkade. De behöver lite skoj för att hålla humöret uppe. Det har ju bevisats av det som hände i Abu Graib-fängelset i Bagdad. *Bergens språk* varar bara i 20 minuter men skulle kunna pågå i timmar, börja om på nytt och på nytt med samma mönster upprepat om och om igen, timme efter timme.

Aska, å andra sidan, tycks utspela sig under vattnet. En drucknande kvinna med ena handen uppstickande genom vågorna sjunker ner under ytan, sträcker sig efter andra utan att finna någon, vare sig ovan eller under vattenytan. Allt hon finner är skuggor, reflexer, flytande. Kvinnan som hjälplös skepnad i ett drucknande landskap, en kvinna ur stånd att undfly det öde som hon trodde bara gällde andra.

Men precis som de dog, måste hon också dö.

Det politiska språket, det språk som talas av politiker, ger sig inte ut i de här markerna, eftersom de flesta politiker enligt de bevis som vi har tillgång till inte är intresserade av sanning utan av makt och av att hålla sig kvar vid den makten. För att kunna sitta kvar vid makten gäller det att hålla folk i okunnighet, så att de lever i okunnighet om sanningen, till och med sanningen om sina egna liv. Därför är vi omgivna av en väldig gobeläng av lögnar, som vi livnär oss på.

Som var och en här känner till rättfärdigades invasionen av Irak med att Saddam Hussein förfogade över en stor arsenal av synnerligen farliga massförstörelsevapen, av vilka några kunde fyras av inom 45 minuter och åstadkomma en fruktansvärd förödelse. Man försäkrade oss om att det var sant. Det var inte sant. Vi fick veta att Irak hade förbindelser med Al-Qaida och var medansvarigt för det illdåd som drabbade New York den 11 september 2001. Man försäkrade oss att det var sant. Det var inte sant. Vi fick veta att Irak utgjorde ett hot mot världens säkerhet. Man försäkrade oss att det var sant. Det var inte sant.

Sanningen är en helt annan. Sanningen har att göra med hur USA ser på sin roll i världen och hur det vill spela den rollen.

Men innan jag återgår till nuet skulle jag vilja kasta en blick på det nära förflutna, och med det menar jag USA:s utrikespolitik sedan slutet av andra världskriget. Jag tror att det är vår enkla skyldighet att utsätta den här perioden för en viss om än begränsad granskning, vilket är allt som tiden medger här.

Alla vet vad som försiggick i Sovjetunionen och i hela Östeuropa under efterkrigstiden: en systematisk brutalitet, omfattande grymheter och ett hänsynslöst undertryckande av den fria tanken. Allt detta finns väl dokumenterat och styrkt.

Men det jag vill hävda här är att USA:s förbrytelser under samma period bara har upptecknats summariskt, än mindre dokumenterats, än mindre bekräftats och än mindre erkänts som förbrytelser över huvud taget. Jag tror att det är någonting som vi måste ta itu med och att sanningen i hög grad har att göra med var världen står i dag. Även om USA:s agerande runt om i världen i viss mån begränsades av Sovjetunionens existens visade det att man ansåg sig ha oinskränkt rätt att göra vad man ville.

Direktinvasion av en suverän stat har i själva verket aldrig varit USA:s linje. USA har i huvudsak föredragit vad som beskrivs som "lågintensiv krigföring". Lågintensiv krigföring innebär att tusentals människor dör, fast långsammare än om man med en gång hade släppt ner en bomb på dem. Det innebär att man infekterar landets livsnerv, åstadkommer en elakartad svulst och ser kallbranden grassera. När befolkningen är kuvad – eller ihjälslagen, det går på ett ut – och ens egna vänner, militären och storföretagen, sitter bekvämt vid makten, ställer man sig framför kameran och säger att demokratin har segrat. Det här var vardagsmat i amerikansk utrikespolitik under de år jag talar om.

Nicaraguas tragedi är ett högrelevant fall. Jag har valt att ta upp det här som ett slående exempel på USA:s syn på sin roll i världen, då som nu.

I slutet av åttiotalet deltog jag i ett möte på USA:s Londonambassad.

Den amerikanska kongressen stod i begrepp att besluta om den skulle ge mer pengar till Contras i kampen mot Nicaraguas regering. Jag ingick i en delegation som talade å Nicaraguas vägnar, men den viktigaste medlemmen i delegationen var en fader John Metcalf. Ledaren för USA:s grupp var Raymond Seitz (då nummer två på ambassaden, senare själv ambassadör). Fader Metcalf sa: "Sir, jag leder en församling i norra Nicaragua. Mina församlingsbor har byggt en skola, en vårdcentral och ett kulturcentrum. Vi har levt i frid och endräkt. För några månader sedan blev församlingen angripen av en Contras-styrka. De förstörde allt: skolan, vårdcentralen, kulturcentret. De våldtog sjuksköterskor och lärarinnor och slaktade läkare på det mest brutala sätt. De betedde sig som vildar. Skulle ni vilja ha vänligheten att se till att USA:s regering upphör med stödet till denna upprörande terrorverksamhet."

Raymond Seitz hade ett mycket gott anseende som en förnuftig, ansvarsfull och högt kultiverad person. Han var djupt respekterad i diplomatiska kretsar. Han lyssnade och dröjde en stund. ”Fader”, sa han sedan med stor värdighet, ”låt mig upplysa er om en sak. I krig blir oskyldiga människor alltid lidande.” Det uppstod en iskall tystnad. Vi stirrade på honom. Han rörde inte en min.

Oskyldiga människor blir mycket riktigt alltid lidande.

Till slut var det någon som sa: ”Men i det här fallet blev ’oskyldiga människor’ offer för ett ohyggligt illdåd med stöd av er regering, ett av många sådana illdåd. Om kongressen beviljar ytterligare medel till Contras kommer det att fortsätta på samma sätt. Håller ni inte med om det? Är inte er regering i så fall skyldig till att finansiera mord och ödeläggelse riktade mot medborgare i en suverän stat?”

Seitz lät sig inte rubbas. ”Jag kan inte finna att de fakta som här har lagts fram stöder era påståenden”, sa han.

När vi lämnade ambassaden sa en USA-rådgivare att han tyckte om mina pjäser. Jag svarade inte.

Jag bör påminna om att president Reagan vid den här tiden gjorde följande uttalande: ”Contras är den moraliska motsvarigheten till Unionens fäder.”

USA stödde den brutala Somoza-diktaturen i Nicaragua i över 40 år. 1979 störtade det nicaraguanska folket, anført av sandinisterna, regimen i en folklig resning utan motstycke.

Sandinisterna var inte perfekta. De kunde vara nog så arroganta och deras politiska filosofi var inte utan vissa motstridiga element. Men de var intelligenta, förnuftiga och civiliserade. De grep sig an med att upprätta ett stabilt, anständigt och pluralistiskt samhälle. Dödsstraffet avskaffades. Hundratusentals utarmade bönder uppväcktes från de döda. Över hundratusen familjer tilldelades mark. Man byggde tvåtusen skolor. En enastående läs- och skrivkampanj reducerade analfabetismen i landet till mindre än en sjundedel. Fri skolundervisning infördes, liksom fri hälsovård. Barnadödligheten minskade med en tredjedel. Polion utrotades.

USA fördömde de här reformerna som omstörtande, marxist-leninistisk verksamhet. I USA-regeringens ögon utgjorde de ett farligt exempel. Om Nicaragua tilläts införa grundläggande normer för social och ekonomisk rättvisa, om det tilläts höja standarden på hälsovård och skolundervisning och uppnå samhällelig enhet och nationell självaktning, skulle grannländerna ställa samma frågor och göra på samma sätt. Vid den här tiden rådde ju ett våldsamt motstånd mot tillståndet i El Salvador.

Jag talade tidigare om den ”gobeläng av lögner” som omger oss. President Reagan beskrev ofta Nicaragua som en ”totalitär fängelsehåla”. Det ansågs av media i allmänhet och den brittiska regeringen i synnerhet som en träffande och rättvisande bild. Men i själva verket fanns ingenting dokumenterat om dödsskvadroner under sandinistregeringen. Det fanns inteting dokumenterat om tortyr. Det fanns ingenting dokumenterat om systematisk eller statsstödd militär brutalitet. Inga präster har mördats i Nicaragua. Det satt i själva verket tre präster i regeringen, två jesuiter och en Maryknoll-missionär. De totalitära fängelsehålorna fanns i själva verket i grannskapet, i El Salvador och Guatemala. USA hade störtat den demokratiskt valda regeringen i Guatemala 1954 och man uppskattar att över 200 000 människor hade blivit offer för de militärdiktaturer som följde.

Sex av världens mest framstående jesuiter blev 1989 brutalt mördade vid Central American University i San Salvador av en bataljon från Alcatl-regementet, som hade utbildats vid Fort Benning i Georgia, USA. Den utomordentligt modige ärkebiskop Romero blev mördad medan han läste mässan. Det uppskattas att 75.000 personer dog. Varför dödades de? De dödades därför att de trodde på ett bättre liv och försökte uppnå det. Den tron stämplade dem genast som kommunister. De dog därför att de vågade ifrågasätta status quo, den gränslösa fattigdom, sjukdom, förnedring och det förtryck som de hade levt med sedan födseln.

USA lyckades till sist störta sandinistregeringen. Det tog ett antal år och skedde under avsevärt motstånd, men en oförsonlig ekonomisk förföljelse och 30 000 döda urholkade till slut stridsandan hos det nicaraguanska folket. De var återigen utmattade och utarmade. Kasinona flyttade tillbaka till landet. Det blev slut med fri skolundervisning och fri hälsovård. Storföretagen återvände i stor skala. ”Demokratin” hade segrat.

Men den här ”politiken” var ingalunda begränsad till Centralamerika. Den fördes över hela världen. Den fördes oavbrutet. Och det är som om det aldrig hade hänt.

USA har stött och i många fall skapat varenda högerextrem militärdiktatur i världen efter andra världskriget. Jag syftar på Indonesien, Grekland, Uruguay, Brasilien, Paraguay, Haiti, Turkiet, Filippinerna, Guatemala, El Salvador och, förstås, Chile. De ohyggligheter som USA utsatte Chile för 1973 kan aldrig sonas och aldrig förlåtas.

Hundratusentals människor miste livet i de här länderna. Gjorde de verkligen det? Och kan alla dödsfall skyllas på USA:s utrikespolitik? Svaret är ja, det gjorde de, och ja, de kan skyllas på amerikansk utrikespolitik. Men det är det inte många som känner till.

Det har aldrig hänt. Ingenting har hänt. Inte ens medan det hände hände det. Det saknade betydelse. Det var ointressant. USA:s brottslighet har varit systematisk, konstant, brutal och skoningslös, men det är bara ett fåtal personer som egentligen har

talat om den. USA är ändå värt en eloge. Det har utövat en absolut klinisk maktmanipulation över hela världen, samtidigt som det gett sig ut för att vara en kraft i det universella godas tjänst. Det är ett lysande, ja virtuost och synnerligen framgångsrikt hypnosnummer.

USA är utan tvekan världens största bravurnummer. Brutalt, likgiltigt, föraktfullt och hänsynslöst, javisst, men också slipat. Som en handelsresande är det ute på enmansturné och dess mest kuranta artikel är egenkärlek. Den har blivit en pangsuccé. Hör bara alla amerikanska presidenter uttala orden ”det amerikanska folket” på teve, som i den här meningen: ”Jag säger till det amerikanska folket att det är dags att be för och försvara det amerikanska folkets rättigheter och jag ber det amerikanska folket att ha förtroende för sin president i de åtgärder han står i begrepp att vidta å det amerikanska folkets vägnar.”

Det är en förförisk strategi. Man använder i själva verket språket för att hålla tanken i schack. Orden ”det amerikanska folket” utgör en dunmjuk kudde av tillförsikt. Man slipper tänka. Det är bara att luta sig tillbaka mot kudden. Kudden kanske kväver ens intelligens och kritiska tänkande, men bekväm är den i högsta grad. Det här gäller förstås inte de 40 miljoner som lever under fattigdomsgränsen och de 2 miljoner män och kvinnor som sitter fängslade i den väldiga gulag av fångelser som breder ut sig över hela USA.

USA gör sig inte längre besvär med att bedriva lågintensiv krigföring. Det finner inte längre någon mening i att vara återhållsamt eller ens vilseledande. Det lägger korten på bordet utan prut. Det ger helt enkelt blanka tusan i Förenta nationerna, internationell rätt eller fördömande kritik, som det betraktar som kraftlös och omotiverad. Det har också haft sitt eget bråkande lilla lamm traskande efter i ledband, det patetiska och fogliga Storbritannien.

Vad har hänt med vår moraliska medvetenhet? Har vi någonsin haft någon? Vad betyder de orden? Står de för ett nuförtiden sällan nyttjat ord – samvete? Ett samvete som inte bara rör våra egna handlingar utan också vårt gemensamma ansvar för andras? Är allt sådant dött numera? Se på Guantanamo Bay. Hundratals människor internerade i tre år utan åtal och utan vare sig juridiskt ombud eller lagstadgad rättegång, tekniskt sett internerade för all framtid. Detta fullkomligt illegitima förfarande sker i strid med Genèvekonventionen. Det inte bara tolereras, det är knappt det noteras av det som vi kallar ”det internationella samfundet”. Detta rättsövergrepp begås av ett land som förklarar sig vara ”den fria världens ledare”. Tänker vi på fångarna i Guantanamo Bay? Vad säger media om dem? De dyker upp då och då – som en liten notis på sidan sex. De har förpassats till ett ingenmansland, från vilket de säkert aldrig kommer att återvända. För närvarande befinner sig flera av dem i hungerstrejk och tvångsmatas, bland dem

personer med brittiskt uppehållstillstånd. Det här tvångsmatandet sker utan den minsta hänsyn. Lugnande medel eller bedövning förekommer inte. Bara en slang som sticks upp i näsan och ner i matstrupen. Man kräks blod. Det är tortyr. Vad har den brittiske utrikesministern sagt om det här? Ingenting. Vad har Storbritanniens premiärminister sagt om det här. Inte ett ord. Och varför inte? Jo, därför att USA har sagt att kritik mot dess uppträdande i Guantanamo Bay utgör en ovänlig handling. Antingen är ni med oss eller emot oss. Så Blair håller käft.

Invasionen av Irak var ett banditdåd och ett uttryck av flagrant statsterrorism, och den visar på ett totalt förakt för internationella rättsprinciper. Invasionen var en egenmäktig militäraktion inspirerad av en lång rad lögner och en grov manipulation av media och därmed också allmänheten. Den var en aktion avsedd att konsolidera amerikansk militär och ekonomisk kontroll av Mellanöstern under täckmantel – som en sista utväg då alla andra rättfärdiganden hade misslyckats med att rättfärdiga sig själva – av befrielse. En formidabel militär styrkedemonstration som resulterade i död och lemlästning av tusen och åter tusentals oskyldiga människor.

Vi har utsatt det irakiska folket för tortyr, klusterbomber, utarmat uran, otaliga fall av godtyckligt mördande, elände, förnedring och död och kallar det ”att införa frihet och demokrati i Mellanöstern”.

Hur många människor måste man döda innan man har kvalificerat sig som massmördare och krigsförbrytare? Hundratusen? Det borde räcka mer än väl, tycker jag. Därför är det inte mer än rätt att Bush och Blair får stå till svars inför Haagdomstolen. Men Bush har varit smart. Han har inte ratificerat Internationella domstolen i Haag. Så om en amerikansk soldat, eller för den delen en politiker, ställs inför rätta hotar Bush med att skicka dit marinkåren. Men Tony Blair har ratificerat domstolen och kan därför åtalas. Vi kan ge domstolen hans adress om den är intresserad. Den är Downing Street 10, London.

Döden är ovidkommande i det här sammanhanget. Både Bush och Blair har satt döden på undantag. Minst 100 000 irakier hann dödas av amerikanska bomber och missiler, innan det irakiska upproret inleddes. De här människorna saknar betydelse. Deras död existerar inte. Den är fiktiv. De har inte ens registrerats som döda. ”Vi sysslar inte med likräkning”, som den amerikanske generalen Tommy Franks uttryckte saken.

I ett tidigt skede av invasionen fanns ett fotografi publicerat på förstasidan i brittiska dagstidningar, där Tony Blair kysser en liten irakisk pojke på kinden. ”Ett tacksamt barn”, löd rubriken. Ett par dagar senare fanns, på en innersida, en artikel och ett foto av en annan fyraårig pojke, utan armar. Hans familj hade sprängts i luften av en missil. Han var den ende överlevande. ”När får jag mina armar tillbaka?” frågade han. Ingen uppföljning i media, för Tony Blair höll honom inte i sina armar, inte heller höll han i

kroppen av något annat lemlästade barn eller av ett blodigt lik. Blod är smutsigt. Det smutsar ner skjortan och slipsen när man håller ett uppriktigt tal i teve.

De tvåtusen döda amerikanerna är en pinsamhet. De transporteras till sina gravar i mörkret. Begravningarna sker obemärkt, i skymundan. De lemlästade får ruttna i sina sängar, somliga för resten av livet. Såväl de döda som de lemlästade får alltså ruttna, i olika sorters gravar.

Här följer ett utdrag ur en dikt av Pablo Neruda: "Jag förklarar några saker."

Och en morgon stod allt i lågor
och en morgon steg eldsvådorna
upp ur jorden
och uppslukade människor,
och allt sen dess eld,
sen dess krutrök,
sen dess blod.
Banditer med flygplan och moriska legosoldater,
banditer med fingerringar och hertiginnor,
banditer med svarta munkar som välsignande
kom farande genom rymden för att döda barn,
och på gatorna rann barnens blod
helt enkelt likt barns blod.

Schakaler som schakaler skulle förakta,
stenar som den förtorkade tisteln skulle bita i och spotta ut,
huggormar som huggormar skulle hata!

Framför er har jag sett Spaniens blod
resa sig
för att dränka er i en enda våg
av stolthet och knivar!

Förrädiska generaler:
se mitt döda hus,
se Spanien ödelagt!
Men från varje dött hus utgår brinnande metall
i stället för blommor,
men från varje hål i Spanien
kommer Spanien ut,
men från varje dött barn kommer ett gevär med ögon ut,
men från varje mord uppstår kulor
som en dag ska finna platsen
för ert hjärta.

Ni frågar väl varför denna dikt
inte talar till oss om drömmen, om grönskan,
om mitt fosterlands stora vulkaner?

Kom då och se blodet på gatorna,
kom och se
blodet på gatorna,
kom och se blodet
på gatorna!*

Jag vill uttryckligen påpeka att jag genom att citera ur Nerudas dikt ingalunda jämför det republikanska Spanien med Saddam Husseins Irak. Jag citerar Neruda därför att jag ingenstans i nutida diktning har läst en så kraftfull och rent fysisk skildring av bombning av civila.

Jag har tidigare sagt att USA nu driver ett helt öppet spel. Så är det. Dess officiellt deklarerade politik definieras numera som ”fullskaledominans”. Det är inte jag som har hittat på ordet, det är de. ”Fullskaledominans” betyder herravälde över land och hav, luft och rymd samt alla därtill hörande resurser.

USA innehar numera 702 militärinstallationer i 132 länder över hela jordklotet, med Sverige som hedervärdigt undantag, förstås. Man vet inte riktigt hur de kom dit, men de finns i alla fall där.

USA är i besittning av 8 000 aktiva och stridsklara kärnstridsspetsar. 2 000 är i högsta beredskap och kan avfyra med bara 15 minuters varsel. Det håller på att utveckla nya kärnvapensystem, kända som ”bunker busters”. De alltid lika samarbetsvilliga engelsmännen planerar att ersätta sin kärnrobot, Trident. Man kan undra vem de tänker sikta på. Usama bin Ladin? Er? Mig? Svensson? Kina? Paris? Vem vet? Vad vi säkert vet är att detta infantila vanvett – innehav av och hot om att bruka kärnvapen – är centralt i USA:s nuvarande politiska åskådning. Vi måste påminna oss själva om att Förenta staterna befinner sig i permanent krigstillstånd och inte visar några som helst tecken på avspänning.

Många tusen, om inte miljoner, människor i själva USA känner påtaglig avsky, skam och vrede över sin regerings agerande, men de utgör inte någon samlad politisk kraft – än så länge. Men den oro, osäkerhet och rädsla som vi ser tillta för var dag i USA kommer sannolikt inte att minska.

Jag vet att president Bush har gott om synnerligen kompetenta talskrivare, men jag vill också själv erbjuda mina tjänster. Jag föreslår följande korta anförande, som han kan läsa upp för nationen i teve. Jag kan se honom framför mig högtidlig, välkammad, allvarsam, sympatisk, uppriktig, ofta avväpnande, ibland med ett tvunget leende på läpparna, besynnerligt tilldragande, en riktig karllakarl:

”Gud är god. Gud är stor. Gud är god. Min Gud är god. Bin Ladins Gud är ond. Han har en ond Gud. Saddams Gud var ond, fast han inte hade någon. Han var en barbar. Vi är inga barbarer. Vi hugger inte huvudet av folk. Vi tror på frihet. Det gör Gud också. Jag

är ingen barbar. Jag är demokratiskt vald ledare i en frihetsälskande demokrati. Vi är ett barmhärtigt samhälle. Vi har barmhärtiga avrättningsmetoder. Vi är en stor nation. Jag är ingen diktator. Det är han. Jag är ingen barbar. Det är han. Och han. Det är de allihop. Jag besitter moralisk auktoritet. Ser du den här knytnäven? Den är min moraliska auktoritet. Och hör sen.”

En författare lever ett mycket sårbart liv, nästan naket. Det är ingenting att beklaga sig över. Författaren gör sitt val och får stå för det. Men det är inte utan att man är blottställd för alla möjliga sorters vindar, en del iskalla. Man står där fullkomligt ensam och utsatt. Utan skydd, utan någon tillflykt – såvida man inte tar till lögner, varvid man ju har skapat sin egen tillflykt och, kan man säga, blivit politiker.

Jag har talat rätt mycket om döden i kväll. Nu ska jag läsa upp en egen dikt, som jag har kallat ”Döden”.

Var hittades den döda kroppen?
 Vem hittade den döda kroppen?
 Var den döda kroppen död när den hittades?
 Hur hittades den döda kroppen?

Vem var den döda kroppen?

Vem var far eller dotter eller bror
 eller morbror eller syster eller mor eller son
 till den döda och övergivna kroppen?

Var kroppen död när den övergavs?
 Var kroppen övergiven?
 Av vem hade den övergivits?

Var den döda kroppen naken eller resklädd?

Vad fick er att dödförklara den döda kroppen?
 Har ni dödförklarat den döda kroppen?
 Hur väl kände ni den döda kroppen?
 Hur visste ni att den döda kroppen var död?

Tvättade ni den döda kroppen
 Slöt ni båda ögonen på den
 Begravde ni kroppen
 Lämnade ni den övergiven
 Kysste ni den döda kroppen

När vi ser oss i spegeln tycker vi att den bild som vi möter är riktig. Men om vi förflyttar oss någon millimeter förändras bilden. Vi tittar i själva verket på ett oändligt antal spegelbilder. Men ibland måste en författare slå sönder spegeln – för det är på andra sidan spegeln som sanningen grinar mot oss.

Trots synnerligen dåliga odds tror jag att en orubblig, bergfast och hårdnackad intellektuell beslutsamhet för att fastställa vad som *verkligen* är sant i våra liv och samhällen är en fundamental förpliktelse, som åligger oss alla som medborgare. Den är i själva verket tvingande.

Om en sådan beslutsamhet inte innefattas i vår politiska vision har vi inget hopp om att återupprätta det som vi nära nog har förlorat – människans värdighet.

Översättning: Eva Sjöstrand

* ur Pablo Neruda: *España en el corazón*. Ingår i samlingen *Personliga dikter* valda och tolkade av Artur Lundkvist och Marina Torres. Svalans Lyrikklubb, Albert Bonniers förlag, 1973.